

BOGANMELDELSER

Colin Sumner (red.): Censure, Politics and Criminal Justice. The Open University Press, Milton Keynes & Philadelphia 1990.

I serien *New Directions in Criminology* har Open University Press udgivet antologien *Censure, Politics and Criminal Justice*. Såvel serien som antologien er redigeret af Colin Sumner, der virker ved Institute of Criminology/University of Cambridge. Redaktøren bidrager desuden med spidsartiklerne i den foreliggende bog, og om bidragene i øvrigt er der at sige, at flere af dem forholder sig meget konkret til en britisk virkelighed (thatcherismen, det engelske retsvæsen). I bogens ånd vil jeg dog navnlig behandle spørgsmål af mere principiel eller teoretisk art.

Bestræbelsen med hele serien er at indføre det klassiske angelsaksiske *cultural studies*-perspektiv i kriminologien, og forbillederne er tydeligvis kredsen omkring Centre for Contemporary Cultural Studies (CCCS) i Birmingham og den store stamfader for denne bevægelse, kulturkritikeren, samfundsanalytikeren, strukturmarxisten m.m. Stuart Hall. CCCS blev i 1970-erne og begyndelsen af 1980-erne berømt for sine skarpe og politisk eksplicite analyser af de sub- og modkulturer, der opstod blandt britiske unge i 70-erne, og som fik sit mest kendte udtryk i punkbevægelsen fra 1976 og de følgende år. Fælles for de analyser, der udsprang af CCCS og miljøet deromkring, var referencen til marxismen som den er blevet opfattet og videreudviklet af Antonio Gramsci og Louis Althusser, samt en vilje til at inddrage det, der bredt (men noget misvisende) kaldes strukturalistiske synspunkter, fx. Umberto Eco og Michel Foucault. Skønt CCCS ikke egentlig beskæftigede sig med medieforskning, så havde man i kraft af interessen for ungdomskulturer og i kraft af læsningen af fx. Eco et meget skarpt øje for såvel det positive som det negative ved massemedierne, eksemplificeret ved fx. Dick Hebdiges analyse af Subkultur og Stil (da. udgave 1983).

Redaktøren og forfatterne gør et stort nummer ud af det nye ved deres bog, dvs. inddragelsen af Gramsci, Althusser, Foucault, Habermas og Stuart Hall, men man må notere sig, at kun to af de fem er nulevende, og at disse to (Habermas og Hall) fik deres gennembrud for 25-30 år siden. Det nye er altså ikke teorierne, men deres anvendelse indenfor kriminologien.

Michel Foucault er særlig interessant i forbindelse med *Censure, Politics and Criminal Justice*, fordi bogen meget direkte refererer til Foucaults tanker som de fremsættes fx. i *Galskabens Historie*, *Overvågning og Straf* (om fængselsvæsenets historie) og *Seksualitetens Historie*. Da man ikke kan forlange, at samtlige læsere af *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* skal føle sig hjemme i dette forfatterskab, følger her en kort introduktion.

Det er svært at sige, hvad Foucault egentlig mener, for ligesom sit store forbillede Nietzsche interesserer Foucault sig for at komme al metafysik og alle store systemer til livs, ligesom han er interesseret i at overvinde den såkaldte subjekt- eller bevidstheds-filosofi. Det vil føre for vidt at komme ind på subjektfilosofien, men den er kort sagt det spøgelse i den klassisk filosofi, der får den til at svinge mellem empirisme og rationalisme uden nogensinde at komme til en tilfredsstillende løsning. Foucault mener at løse problemet ved at afskaffe begrebet om subjektet helt og holdent.

I overensstemmelse med udgangspunktet former hovedparten af Foucaults forfatterskab sig som begrebsanalyser og begrebshistorie. I *Galskabens Historie* viser Foucault hvordan begrebet om galskab har udviklet sig fra middelalderens dåre, via oplysningstidens gale til den moderne æras sindssyge, der diagnostiseres, indespærres og behandles af det medico-administrative

kompleks, og i Seksualitetens Historie vises det hvordan seksualitet i moderne tid er blevet gjort til et klinisk anliggende og noget, der bæres af det enkelte individ. Det afgørende ved Foucault er, at der ikke er nogen skyldige eller noget komplott bag den måde, begreberne udvikler sig på; undertiden synes det næsten som om de har en selvstændig evolution, der påvises af Foucault som var han idéhistoriens Darwin.

I forlængelse af Foucault anlægger Sumner og hans medforfattere lidt firkantet udtrykt det synspunkt, at det ikke er den kriminelle, der laver kriminalitet, men kriminaliteten, der laver kriminelle. At være kriminel er ikke en personlig egenskab eller (i traditionen fra Becker) et stempel fra samfundets herskende klasse på forskellige marginale grupper. At nogle bliver identificeret som kriminelle er ifølge Sumner og hans medforfattere slutresultatet af en kompliceret social proces, hvor bestemte handlinger og interessepositioner marginaliseres og nedkæmpes via betegnelsen kriminalitet. Det siges ligeud, at begrebet kriminalitet ikke har nogen empirisk referent; man kan med andre ord ikke empirisk fastslå, at en kriminel er en person, der foretager sig x, y og z. I antologien demonstreres synspunktet empirisk af Alison Young, der gennemgår suffragettebevægelsen ved at analysere samtidens presseomtale, og demonstrerer hvorledes suffragetterne i pressen blev fremstillet som kriminelle udelukkende for at deres anliggende kunne forblive politisk og socialt marginalt.

Bogens forfattere bruger ganske vist Foucault, men er igen og igen ved at falde tilbage til noget, der er meget u-foucaultsk, nemlig en regulær sammensværgelsesteori, hvor bourgeoisiet har rottet sig sammen mod proletariatet. Når dette synspunkt er så langt fra Foucault, så hænger det sammen med, at hele Foucaults livsværk som sagt går ud på at afskaffe ideen om, at subjektive bevidstheder skaber begreberne. Man kan måske sige, at det aldrig lykkedes Foucault at give en god forklaring på, hvad der så sker i begrebsdannelsen, men at falde tilbage til en sammensværgelsesteori er ganske givet et stort tilbageskridt i forhold til Foucault.

Inspirationen fra CCCS ses også i et andet bidrag, hvor Richard Sparks kritiserer massemedierne (specielt TV) for at give et misvisende billede af forbrydelse og ordenshåndhævelse. Argumentet er det klassiske argument mod populærfiktion: der er meget af det, det er urealistisk og politisk ukorrekt, og derfor er det dårligt. Denne måde at analysere TV på kendes i Danmark under navnet ideologikritik, og var i 1970-erne en populær strategi til at analysere både litteratur, film og TV. Sparks trækker dels på ideologikritiske standardtankegange (Gitlin, Murdock, Glasgow Media Group), dels på en amerikansk tradition, hvis fremmeste talsmand er George Gerbner, og han når de forventede resultater.

Den internationale medieforskning har imidlertid flyttet sig overordentlig langt siden 1970-erne. George Gerbners projekt blev allerede i 1980/81 kritiseret sønder og sammen i en fagkredse berømt dobbeltartikel af Paul M. Hirsch, og i 80-erne har den såkaldte receptionsforskning igen og igen vist, at forholdet mellem afsender og modtager i massemedierne er komplekst, to-vejs og foregår på et højt symbolsk niveau. Derfor kan det godt undre, at hovedparten af Sparks litteratur er fra 1970-erne og falder meget bastant indenfor det ideologikritiske paradigme. Dette har alvorlige konsekvenser for hans resultater, som er mere forudsigelige og betydelig mindre avancerede end forskningen fra CCCS.

Hvad kan vi så lære af denne bog? En stor del af dens indhold virker sært passé (hvad redaktøren også selv bemærker i forordet). Skønt udgivet i 1990 er bogen skrevet på de tidlige 80-eres moralske brændstof. Men nu er Thatcher gået af, Mandela er løsladt, øst-vest konfrontationen fortøner sig og socialismen tager en tænkepause. Dertil kommer (som allerede nævnt), at bo-

gens teoretiske horisont egentlig ikke er ny, selv om den måske er ny i kriminologien (man mærker dog Foucault-inspirationen fx. i Narreskibet af Jacob Winsløw (1984)). Med inspirationen fra Foucault og Habermas var der flere spørgsmål, man gerne ville have set taget op. I forlængelse af Foucault kunne det have været interessant at se en genealogisk analyse af kriminaliteten og den kriminelle ('fra forbryder til kriminel?'). Hvad har det gennem tiderne villet sige at være kriminel, og hvordan har man behandlet den kriminelle? Er opkomsten af en videnskabelig kriminologi en pendant til udviklingen af den videnskabelige psykologi som Foucault har beskrevet? I forlængelse af Habermas kunne det have været interessant at se nærmere på den konsensus, der trods alt er om de centrale straffelovsovertrædelser, der nedstammer i lige linje fra De 10 Bud. Det er let nok at pege på, at vi lever i et klassesamfund - det er straks sværere at gøre rede for, hvorfor kulturens centrale tabuer er så stærke, at de går på tværs af firkantede, sociologiske opdelinger af historien og samfundet. Disse overvejelser må dog foreløbig vente til en anden gang eller en anden bog.

Henrik Dahl

Handelshøjskolen i København

Arkadij Vaksberg: Skjut de galna hundarna! Berättelsen om Stalins åklagare Vysjinskij och hans tid (oversat fra russisk af Hans Björkegren). Stockholm, Norstedts forlag 1990. ISBN 01-1-893742-X. 356 pp.

Inden jeg begyndte at læse dette fascinerende værk, spekulerede jeg på, om det ville være en stor anklagers eller en stor forbryders biografi. Det er begge dele, men først og fremmest historien om en uovertruffen karrierist og en ikke ueffen jurist. Vysjinskij's ungdom var ikke opsigtsvækkende. Han var af god familie, mønstergymnasiast, på tale som docent og meget muligt professor, hvis ikke omvæltningerne i 1917 var indtrufne, charmerende selskabsmenneske, en god danser (særlig vals) og inden for anstændighedens grænser pigeglad livet igennem. Ganske vist var han også revolutionær, men tilhørte de mere moderate mensjeviker og konverterede først til bolsjevikerne i 1920, da disses sejr var definitiv. Under et i øvrigt lemfældigt fængselsophold var han cellekammerat med bl.a. Stalin, delte sin egen rigelige mad med ham og disputerede ivrigt med ham, men pukkede aldrig mere på det og tiltalte altid i modne år Stalin med De - denne første finesse fulgtes af mere grotesk spytslikkeri, i øvrigt ikke altid med held. Således var hans to tomer »Essays om kommunismens historie« spækkede med respektfuld citering af ikke blot Stalin, men også Kameneff, Zinovjeff og Bucharin, alle senere udrenset med Vysjinskij som anklager; naturligvis forbødes værket og er først nyligt genfundet (heldigere var han i 1953, da en samling foredrag indeholdende bl.a. smiger af Beria ikke var færdigtrykt inden dennes fald). Andre juridiske værker havde større held; biografiens forf., som selv er tredje generations advokat, fremhæver især »Bevistheorien i sovjetisk ret« som grundlærd, logisk, velkrevet og citerer de gribende eksempler, at en genuin folkelig retsbevidsthed kun er mulig i et frit land, og at »angiveri er yderligt risikabelt for retsudøvelsen«, men også at »gælder det at udrydde en fjende, lader det sig gøre også uden rettergang«. Store værker om bl.a. strafferet og straffeprocess, lange bemærkninger om et straffelovsudkast m.v., kom også fra den myreflittige Vysjinskij's hånd, og det er vel spørgsmålet, om ikke den akademiske anerkendelse har været Vysjinskij's væsentligste ambition og indvælgelsen i Videnska-

bernes Akademi hans kærester udmærkelse (endog mere end de seks (!) Leninordner, som prydede hans kiste, eller for den sags skyld dedikationseksemplaret af hans udrensede forgænger Krylenkos anklagetalers første bind, overrakt da Vysjinskij havde underhåndsviden om den endnu ikke effektuerede arrestordre imod giveren). Mere kuriøst fik Vysjinskij overansvaret for censurering af Bibelens tekst, da Stalin under krigen tillod nyudgivelse; intet oprørsk fandtes i øvrigt!

Forf. argumenterer overbevisende for, at en måske afgørende grund til Stalins udvælgelse af Vysjinskij som hovedanklager ved de store udrensningsprocesser i 1930'erne var hans, fagjuristens, fastholden af de borgerlige former som partsproces, fuld bevisførelse, offentlighed m.v., i øvrigt i polemik mod amatøreren Krylenko, som advokerede den revolutionære dommers ubundenhed af lov og bevis. Stalin kunne bruge en iscenesætter til de store skueprocesser, som udadtil ved deres udadelige form duperede Europas toneangivende venstreorienterede (Andersen-Nexø citeres for, at »anklagerens procedure var højst overbevisende og dommen absolut retfærdig«), medens virkeligheden bag kulisserne var tortur og, når de anklagede var knækkede, omhyggelig udenadlæren af groteske tilståelser. Iscenesættelsen omfattede endog forsvarerens »krydsforhør« af de sagkyndige vidner - kilden er her den pågældende forsvarers egen bemærkning kort efter Vysjinskij's død til forf., som da var hans fuldmægtig; bogen er fyldt af disse førstehånds minder, herunder at Vysjinskij to gange reddede forf., dengang ung student - og en særlig grim ironi ligger i, at de under forræderiprocesserne totalt ynkelige forsvarere nød et godt ry fra almindelige straffesager; intet under, at ordensuddelingerne efter en af processerne omfattede ikke blot anklager og dommere, men også forsvarerne, omend med det laveste hæderstegn. Lad så være, at man senere sjuskede; ingen gad læse akterne og opdagede således ikke, at de påståede tilståelser fra medskyldige, påberåbte i sagen mod Krylenko, ikke blot var urigtige, men aldrig var afgivne. Den berømte instruktør Meyerholds påståede medskyldige (i spionage), en lithauisk diplomat, havde formentlig været agent for Sovjetunionen. Facaden var overbevisende, og med forf. egne ord havde Vysjinskij mere end nogen fortjent - i sin nye stilling som vicepremierminister med særligt ansvar for kulturlivet - at holde hovedtalen netop ved theaterinstruktørernes første unionskongres.

En uhyggelig konsekvens ligger i, at mange af de medvirkende anklagere, dommere m.v. selv udrensedes efter hånden. Den ifølge forf. mest aktive og ubevægelige dommer Rutmans afsagde den 9. december 1937 sine sidste to dødsdomme mod tidligere nære kammerater og anholdtes selv samme nat. Marskal Tuchatsjefskij medinddrog under tortur andre høje officerer; de pågældende deltog som dommere i sagen imod ham og dømtes og henrettedes kort efter selv. Vysjinskij kunne kun redde sine egne tre assistenter fra det værste (og ikke fra arrestation og indledende tortur) ved at understrege deres ubetydelighed og udelighed. De hastige omvæltninger kunne have ufrivilligt komiske sider; en by navngaves i 1936 efter den russiske republiks regeringsleder, fik efter hans udrensning sikkerhedspolitiets chefs navn og efter også hans udrensning et neutralt fjerde navn.

Det største besvær synes Vysjinskij i denne periode at have haft med den sluttelig heldigt gennemførte bemægtigelse, endog gratis, af en af de dømtes meget attraktive sommerhus i et ko-operativ, hvor han selv havde et mindre hus; de indviklede finansielle transaktioner beskrives i fængslende enkeltheder. Mindes nogen Nabots vingård?

Øg lad mig ikke glemme denne illustrerende historie: En mensejvik var i 1917 indblandet i gensidig giftig polemik med Lenin, men vendte kappen i rette tid og fik en høj stilling på Prav-

da, hvor han uhæmmet injurierede alt og alle; en dumdrstig mand viste en anden Lenins gamle angreb på journalisten og idømtes fængsel i otte år. Vysjinskij appellerede dommen som »alt for mild«, og dommeren afskedigedes. Eller radioudsendelsen med Vysjinskij klippede valgtale; da båndet gik i stykker, kørte en fangevogn straks bort med den kvindelige studietekniker, og hun sås aldrig mere.

Vysjinskij havde sidst forbindelse med straffesager ved Nürnbergprocessen, hvor han med held medvirkede til at holde de for Sovjetunionen mere pinlige sider af perioden 1939-41 uden for sagen, herunder de i dag så aktuelle hemmelige aftaler om bl.a. Randstaternes skæbne (Vysjinskij var i øvrigt selv Stalins særlige udsending til Letland i sommeren 1940). En sidste uhyggelig anekdote er der her blevet plads til: Vysjinskij kom som uindbudt gæst til en middag for alle fire magters dommere; for at oplive den trykkede stemning - i hvert fald en dansk dommer må tænke på habiliteten - hævdede han glasset og udbragte en skål »for de anklagede, som snart skal dingle i galgerne«! Forf. tilføjer tørt, at denne sorte humor måtte være naturlig for Vysjinskij med netop hans erfaringer.

Bogens anden halvdel omhandler Vysjinskij's politisk-diplomatiske karriere og kan i det store og hele forbigås her. Karrieristen var sig selv lig til det sidste: Opad var han yderlig forsigtig og greb f.eks. som viceudenrigsminister aldrig ind over for en kollegas indgreb i hans ressort, idet denne var den mægtige Berias mand. Mod de svagere var han grov uden persons anseelse; vi læser om den summariske afskedigelse af tre fuldmægtige, som arbitrært - og snart bevist uskyldige - mistænkte for en tjenestefejl, et angreb mod to professorer i folkeret, som havde ladet Vysjinskij's yndlingstese om tvungen repatriering af alle krigsfanger uomtalt, og hvor læseren på ny ser Vysjinskij's akademiske ambitioner, endelig den hårdhændede behandling af Rumæniens Kong Mikael. FN var utvivlsomt den arena, hvor Vysjinskij brillerede mest i sine sidste år; efter tabet af andre høje poster, herunder som udenrigsminister, ved Stalins død var han stadig chefdelegeret ved FN, og på Park Avenue døde han i 1954. Mindetalerne i FN er mærkelig læsning. Den danske delegerede - forf. overlader barmhjertigt hans navn til forglemselsen - sammenlignede Vysjinskij's død med en kæmpefyrs fald. »Skoven sørger - den har mistet sin fader«. Manden, som med forf.s ord solgte sin sjæl til Djævelen, er begravet ved Kremlemuren og bør efter forf. opfattelse blive der for historiens skyld.

En stor del af værkets fascination ligger i kildematerialet (om end bibliografi savnes). Ikke blot har forf. kunnet øse af egne oplevelser, herunder af den aldrende Vysjinskij som taler med den for ham så karakteristiske blanding af akademisk og oratorisk fuldenndthed og rent ud pøbelagtige skældsord, og samtaler med overlevende, særlig forsvarere; men han har også, formentlig i kraft af sin stilling i mange år som juridisk redaktør ved Literaturnaja Gazeta, haft adgang til Vysjinskij's privatarkiv. Vysjinskij synes at have gemt alt, lige fra originalmanuskriptet til Molotovs radiotale ved krigsudbruddet 1941 - mon ikke denne dygtige koncipist skrev den selv - til bønkrifter fra personer, som tidligere havde vist ham venskab og nu bad for deres slægtninge, hvilke breve han aldrig besvarede, men ej heller bortkastede uagtet deres ødelæggende virkning for hans eftermæle, og det mest traumatiske, beskyldninger mod ham selv fra en nær kollega i et brev til Stalin, af denne videresendt til Vysjinskij uden kommentar og uden indskriden imod nogen af parterne. Intet under, at en ladt Browning lå oven på mappen med brevet!

Klaus Geppert & Diether Dehnicke (udg.): Gedächtnisschrift für Karlheinz Meyer. Walter de Gruyter & Co. Berlin 1990. ISBN 3-11-012415-7. xiii + 847 pp. 418 DM.

Den fremtrædende tyske straffeprocessualist *Karlheinz Meyer*, som døde i 1988 - jeg har kort omtalt den posthume udgave af hans store kommentar til Strafprozessordnung i NTFK 1990 p.157 - har fået et stateligt mindeskrift med 42 bidrag, hovedsagelig om straffeprocessen.

Værket afspejler et konfliktfyldt retsliv. Et vigtigt element er beskyttelsen - og forsvarernes bestræbelser på stadig at udvide denne - af de anklagedes rettigheder, i høj grad under påberåbelse af forfatningens »Grundrechte«, men også på mere direkte måde; i det store bidrag »Vidnebeskyttelse« omtaler *Krey* såkaldte »konfliktforsvareres« forsøg på »rolleskifte« mellem tiltalte og vidnerne, og i bidraget »Oplysningspligt - bevisbegæring m.v.« nævner *Herdegen* mange førsteinstansdommeres opfattelse af misbrug af adgangen til at fremsætte bevisbegæring, særlig til training. Heraf følger atter parternes koncentration på formalia, som kan medføre »Revision«, dvs. ophævelse på grund af formfejl, hvilket yderligere accentueres ved den manglende adgang til bevisanke.

En stor del af teorien synes at støtte disse bestræbelser, retterne i første instans synes at gå imod, og de øverste domstole balancerer. Samtidig stiger kriminaliteten og sagstallene, og den ny teknik skaber stadig større muligheder for endog meget nærgående efterforskning med ny konflikter om de anklagedes retssikkerhed til følge. Både anklagemyndighed og domstole fristes til i stadig videre omfang at fravige det klassiske legalitetsprincip og derved også undgå formfejl og ophævelse ved hjælp af løsninger aftalte med forsvarer, næsten som var vi i Amerika. Mange forf. er klart amerikansk påvirkede, hvilket bl.a. ses i deres anbefaling af »Fernwirkung« dvs. forbud ikke blot mod udnyttelse af beviser indvundne direkte gennem f.eks. en ulovlig afhøring af sigtede, men også mod udnyttelse af beviser opnåede på grundlag heraf ved i sig selv lovlig efterforskning, i U.S.A. kendt som »the fruit of the poisoned tree« (afgørende modsat dansk retsplejelov § 789), således *Paulus* i det skrækkelig vanskeligt læsbare bidrag om »Bevisforbud som proceshindringer« og *Wolter* i det lidenskabelige »Menneskeværd og frihed i strafprocessen«, hvis hovedthese i øvrigt er den omvendte, nemlig at udviklingen udviser en svækkelse af retssikkerheden. Intet under, at *Ellen Schlüchter* generelt taler om straffeprocessens krise. Et ekstra levende indtryk vindes ved, at praktikere og teoretikere afløser hinanden - flere professorer er i øvrigt også dommere - som forf., og at rækkevidden af helt ny domme fra forfatningsdomstolen drøftes indgående, særlig Folketællingsdommen fra 1983 (hvor statens krav på vidtgående oplysninger fra borgerne beskares ved anerkendelsen af en grundlovssikret ret til »informationel selvbestemmelse«) og Dagbogsdommen fra 1989 (hvor en mordsigtets dagbogsfortegnelser, NB ikke fra selve det påståede gerningstidspunkt, var anvendt som bevis, over for hvilket sigtede påberåbte sig retten til personlighed og privatliv; med stemmerne 4-4 opretholdtes de almindelige domstoles afgørelse). Særlig *Wolter* angriber hårdt den sidste dom. Trods det ofte meget tunge sprog fremkommer en vis livfuldhed ved den stadige polemik, idet de mange universiteters mange professorer og de mange konkurrerende lovkommentarer - efter hyppigheden af henvisninger synes Meyers at have været en af de mere respekterede - giver mange angrebsmål; også retspraksis kritiseres livligt. Derimod tynger de mange fodnoter; rekorden, 144, sættes af *Rogall* i »Der Augenscheinsgehilfe im Strafprozess«, det uoversættelige navn på en stedfortræder for dommeren ved besigtigelse, hos os aldrig anset som et problem, men i Tyskland hidsigt omstridt siden 1834.

Lad mig fremhæve de væsentligere bidrag instar omnium:

Udgiveren *Geppert* drøfter den »kvalificerede« vejledning. Hvis sigtede ikke er formanet om retten til tavshed, kan forklaringen ikke anvendes som bevis, men han kan afhøres på ny under forudsætning af korrekt vejledning. Skal denne vejledning omfatte en omtale af den første forklarings uanvendelighed som bevis? Den tyske Højesteret mener nej (i Danmark og Norden i øvrigt anses det vel ikke engang som et problem), men angribes af en næsten enstemmig teori - dog ikke Meyer - hvorefter sigtede uden sådan vejledning stadig må tro sig bundet af den første forklaring.

Gössel: »Gentekniske undersøgelser som genstand for bevisførelsen« behandler ikke, som jeg naivt troede - det var et af de første af mig læste bidrag - de bevismæssige betænkeligheder som i den aktuelle danske mordsag. Tværtimod tages bevissikkerheden som givet. Derimod anser forf., at den fuldstændige gen-analyse strider imod den i de seneste år gennemførte grundlovsbeskyttelse for privatsfæren (Dagbogsdommen fremhæves), og direkte lovhjælp kræves til anerkendelse af det mindre vidtgående gentekniske fingeraftryk.

Folketællingsdommens muligt farlige konsekvenser for den kriminologiske empiriske forskning behandles af *Kaiser* i »Informationer fra straffeakter og dataarkiver til forskningsformål«. I stedet for tidligere etiske regler må nu kræves direkte lovhjælp, man et aktuelt forslag åbner bl.a. en dør for censur ved at kræve afvejning mellem hensynet til privatlivet og forskningsformålet. Forfatningsdomstolen har i anden sag fastslået, at videnskabens grundlovssikrede frihed ikke skaber krav for forskeren om udlevering af akter.

Ligeledes med udgangspunkt i folketællingsdommen kræver *Riegel*, at det i loven næsten uomtalte spørgsmål om registrering og bearbejdning af politiets informationer, herunder oplysninger til udenlandske myndigheder, reguleres nøje.

Gollwitzer behandler udførligt »Anklagedes spørgsmålsret« (som bekendt ikke anerkendt i dansk ret, i hvert fald ikke når forsvarer er til stede). Retten anses ligefrem begrundet i forfatningen, idet respekten for menneskets værd kræver fulde og personlige partsrettigheder i straffeprocessen. En logisk konsekvens er bl.a., at hvis tiltalte har været udelukket fra retssalen under afhøringen af et vidne, må vidnet ikke dimitteres, før tiltalte har haft lejlighed til at kræve yderligere spørgsmål stillede, hvorefter tiltalte på ny føres ud etc. Artiklens slutning indicerer, at misbrug forekommer, og som generelt i værket holder teorien på beskyttelse af den anklagedes ret, hvor praksis er mere villig til at afskære spørgsmålsretten.

Kreys tidligere nævnte bidrag viser tydeligt, at vidnebeskyttelsen er langt dårligere stillet, særlig derved at medens tilsidesættelse af forsvarrets rettigheder så godt som altid medfører »Revision«, er dette aldrig tilfældet i relation til vidnet. Det er nemt at se, at retten i tvivlstilfælde fristes til at vælge den udvej, hvor ophævelse ikke risikeres ved fejlvalg. Et par detailler: Først ved overretsdøm kunne det fastslås, at en politimand som vidne kun behøver at opgive tjenestested, ikke privat bopæl. Selv en aftale mellem parterne om oplæsning af en tidligere indenretslig vidneforklaring fratager ikke forsvaret retten til at påstå formfejl og ophævelse på grund af denne middelbare bevisførelse. Krey vender sig derimod, medens *Schlüchter* jfr. ovenfor tilslutter sig den herskende mening, hvorefter tiltalte ikke forskertser denne ret ved sit forhold - efter min opfattelse næsten en opfordring til misbrug.

»Anklagede i lænker« af *Lüderssen* beskriver regler, der ligner vore, men artiklen afspejler en hårdere social virkelighed i Tyskland end her. Den interessanteste del er påstanden om, at

også den fængslede tiltalte kan nægte at komme til stede under domsforhandlingen, men i så fald indtræder udeblivelsesvirkningerne.

Et par bidrag fra advokater viser, hvordan grænserne stadig søges udvidet. *Jungfer* forsøger i tilslutning til en del af teorien at påvise, at sikkerhedsstillelse kan være et surrogat for kollusionsfængsling. Jeg er for så vidt enig med forf. om, at hjemmel foreligger, og at slutninger e silentio & contrario er mere end betænkelige; men jeg anser midlet for totalt uegnet. *Strate* hæver, at forbudet imod »Beweisantizipation« (dommerens - uberettigede - afvisning af yderligere, normalt af forsvareren begæret bevisførelse, fordi han allerede er overbevist) ikke blot gælder under den ordinære sag, som anerkendt af alle, men også ved genoptagelse; retskraft består kun som forbud imod bis in idem og som hjemmel til fuldbyrdelse. Væsentligere end disse bagateller er et bidrag af *Dahs* »Beslaglæggelse af forsvarsmateriale«, som anbefaler en meget vidtgående beskyttelse for tiltalte mod at blive kikket i kortene bl.a. ved at give forsvarrets eksperter ret til at nægte at afgive vidneforklaring; tiltalte skal dog ikke kunne blokere udnyttelsen af uerstattelige beviser eller egentlige vidner. Også her anbefales til en vis grad »Fernwirkung« ved overtrædelse.

Anklagemyndighedens og politiets problemer berøres hos *Amb's* i et bidrag om legalitetsprincippet og det reelle retsliv. Ikke overraskende udmunder en gennemgang af »plea-bargaining« og andre aftaler - hvor rettens aftalebrud har været ophævelsesgrund - »diversion«, svigten fra milieumyndighedernes side, ubehagelige amnestilove for skatteunddragere samt kronvidnelove i en anbefaling af et regelbundet opportunitetsprincip som en ærligere løsning. Netop med hensyn til milieuretten indeholder et bidrag af *Tröndle* om »Forvaltning og strafforfølgning« kætterske synspunkter over for »Kriminaliseringsanguinikerne« og deres skamridning af straffesystemet, her ved tiltale mod embedsmænd, som har meddelt ugdylige foreningstilladelser, for medvirken til forsætlig forurening. Domfældelse opnåes ikke d.v.s. »Implementationsdeficit« - dejlige neologismer - men allerede tiltalerejsning i fuld offentlighed er belastende og end mere kritisabel bødevedtagelse som vilkår for tiltalefrafald, selv når frifindelse var en nærliggende udgang. Samtidig nævner både *Tröndle* og *Amb's* forbrydelserne omkring Hamborgs Hafenstrasse som overtrædelser, der over hovedet ikke forfølges.

Mere kuriøst nævner *Häger* konsekvenserne (ofte ophævelse) af fejl begåede af anklageren under domsforhandlingen. En morsom enkelthed er risikoen for inhabilitet hos domsmændene, hvis anklageskriftet indeholder udviklinger om beviserne, idet lægdommerne risikerer påvirkning inden den egentlige bevisførelse (på grund af de mange indledende retsskridt kan retsformanden ikke undgå sådant kendskab). Der er meget at passe på!

Basdorf har kloge ord om straffesager imod anklagede, som ikke behersker tysk - herunder indvandrere med tyske forfædre.

Men et af de bedste bidrag, her set fra politidommerens sæde, giver *Schaal* om det omstridte spørgsmål, om »hinreichender Tatverdacht« (stærk mistanke) er tilstrækkelig til godkendelse af Strafbefehl, en art forenklet procedure i småsager uden domsforhandling, eller om fuld bevissikkerhed kræves. Lovens system og den indtil nu overvejende mening, herunder Meyers store navn, støtter den første løsning, medens bemærkninger til nyere lovforslag antyder det strengere krav. Forf. konkluderer - efter min mening overbevisende - at netop den manglende bevisførelse for retten umuliggør samme grad af sikkerhed som efter fuldstændig behandling.

Frisch spiller på det gammelkendte forsætsklaviatur en ny dissonerende melodi, nemlig om AIDS, og konkluderer, at AIDS-patienter ikke gør sig skyldige i forsætlig legemsbeskadigelse

ved samleje uden prævention (vor straffelovs § 252 om forsætlig fareforvoldelse har ikke et direkte tysk modstykke). Interessant er fremhævelsen af behovet for en god bevisførelse og ordentlige præmisser - altså på ny processualia - om forsættet frem for yderligere finslibning, og i denne forbindelse kritiseres de tyske dommere kraftigt.

Fra retshistorien fandt jeg *Amelunxens* bidrag »Hertugen af Enghiens proces« aldeles fascinerende. Ikke her det populære billede af folkeretskrænkelsen og justitsmordet, men en nuanceret fremstilling af Napoleons motiver og en decideret Ehrenrettung af krigsrettens brave dommere, som efter loven kun kunne idømme dødsstraf og dog gjorde, hvad de kunne for at redde hertugen. Trods denne nyvurdering fremtræder hertugen stadig som en af retshistoriens store og tragiske skikkelser. - Festskriftet til Jescheck indeholdt en artikel om greve Stauffenberg; tyske jurister synes at have forkærlighed for de store samvittigheds-»forbrydere«!

Og mere underholdende *Trepes* ekskurs om den berlinske statsadvokatars historie, fra grundlæggelsen, gennemført af Savigny for at sikre en ordentlig proces mod 254 polske konspiratører - gennem den wilhelmske æra, hvor beskrivelsen af de trange lokale forhold minde om en gammel formiddagsfuldmægtig om »sandkassen« i den sjællandske statsadvokatur, men hvor også de fornemme advancementsudsigter fremkaldte en skinsyg protest fra en dommer, klogeligt under pseudonym »Aulus Agerius« - det tredje rige, hvorunder statsadvokaturen ikke ifølge forf. synes at have kompromitteret sig - udnævnelsen af den første kvindelige anklager i 1945, nemlig Hilde Benjamin, den senere så berygtede justitsminister i Østtyskland - sluttelig den senere tids voldsomme vækst til indtil nu 192 anklagere (56 kvinder).

Som det ses, en guldgrube med spændende indblik i den tyske retskultur.

Peter Garde

Kriminaldommer i Hillerød

Morten Eriksen (red.): Økonomisk kriminalitet - udvalgte emner innen spesiallovgivningen, bind I - Universitetsforlaget, Oslo 1990, 321 sider.

Bogen er den første af to planlagte bind med den fælles titel: Økonomisk Kriminalitet. Undertitlen - udvalgte emner inden for særlovgivningen - er imidlertid mere dækkende. Der er i højere grad tale om strejftog gennem særlovgivningen end om forsøg på, mere generelt at beskrive økonomisk kriminalitet eller de særlige spørgsmål efterforskning af sager om økonomisk kriminalitet rejser. Bogens første 213 sider består således af fire (særlig informative) kapitler, der, stort set opbygget over samme skabelon, behandler emnerne:

»Bokføring og uriktige vurderinger i forbindelse med Årsoppgjøret. Utvalgte overtredelser av regnskapslovgivningen« (af *førstestatsadvokat Morten Eriksen* og *spesialrådgiver Roy Kristensen*), »Uriktige eller ufullstendige opplysninger avgitt til ligningsmyndighetene. Skatteunndragelse« (af *ligningssjef Ingrid Tvedt*), »Straffbare overtredelser av merverdiavgiftsloven og investeringsavgiftsloven - udvalgte emner« (af *førstestatsadvokat Anstein Gjengedal* og *avdelingsdirektør Thor Refsland*) og »Straffansvar etter skattebetalingsloven« (af *ekspedisjonssjef Thorbjørn Gjelstad*).

Fælles for disse fire kapitler er, at de på godt og ondt bærer præg af, at være skrevet af personer med en endog meget stor praktisk indsigt i de beskrevne områder.

Læseren får således en meget udførlig og nøjagtig gennemgang af de relevante bestemmel-

ser, herunder reglerne om medvirken samt en gennemgang af de forskellige skyldkrav. Der er selv sagt også henvisninger til domme af betydning for forståelsen af reglerne, ligesom fremstillingerne er krydret med forklarende eksempler i øvrigt. Der stilles imidlertid ikke mange spørgsmålstegn ved reglernes hensigtsmæssighed, ligesom forfatterne ved fortolkninger af uklare områder generelt lader hensynet til det offentliges kontrolmuligheder være udslagsgivende.

Bogens femte kapitel »Rettslige rammer for samarbeid og informationsflyt mellom politi og kontrollorganer« (af *Thorbjørn Gjølstad*) er mere generelt og principielt end de foregående. Skismaet mellem det offentliges nødvendige kontrolbeføjelser inden for de enkelte særlovsområder og straffeprocessens beskyttelse af den sigtede kommer særligt tydeligt frem netop i sager, hvor der foregår et samarbejde mellem politi/anklagemyndighed og de enkelte kontrolorganer. I særdeleshed i tilfælde hvor borgeren i særlovgivningen er pålagt en pligt til at medvirke ved en kontrolmyndigheds undersøgelser, herunder en pligt til at afgive *sandfærdig* forklaring, og hvor han samtidig er genstand for en strafferetlig efterforskning fra politiets side (hvor borgeren ikke har pligt til udtale sig (*sandfærdigt*), og hvor den pågældende i retten straffrit kan lyve), opstår brydningen mellem pligten til at udtale sig og retten til at nægte dette.

Forfatteren gør sig til talsmand for, at kontrolorganernes opgave ikke falder bort, fordi politiet bliver involveret i en sag; »parallele undersøkelser kan være stærkt ønskelige« (s. 244). Ikke blot parallelle undersøgelser forsvares, men det antages også, at kontrolmyndighederne vil kunne optræde aktivt (med deraf følgende strafbelagt pligt for borgeren til tale sandt), *både* når myndigheden selv og når politiet kan have interesse i undersøgelsen.

Når det samtidig (fornuftigvis) antages, at kontrolmyndigheder har en stort set ubegrænset adgang til at videregive oplysninger til politiet, når disse oplysninger er af betydning for politiets sag, bliver muligheden for omgåelse af straffeprocessens regler indlysende. Dette omgælses aspekt berøres desværre ikke af forfatteren, der i stedet fokuserer på, at der er tale om to forskellige typer af pligter/rettigheder med forskellige formål til brug i forskellige sammenhænge.

Den i norsk straffelov § 167 fastsatte straffrihedsbestemmelse, for den der som sigtet (eller den, som derved risikerer at udsætte sig selv for straf) afgiver falsk forklaring i retten eller afgiver urigtig forklaring (bl.a.) hvor forklaringen er pligtmæssig, og hvor straf for den urigtige forklaring følger af norsk straffelovs § 166, affærdiges af forfatteren som værende så »positivrettslig og konkret at den ikke synes overførbar på spontane eller pålagte forklaringer til en kontrollmyndighed, fordi om efterforskning pågår« (s. 246).

I den danske straffelov foreskriver § 159, stk. 1, alene straffrihed, for den, der som sigtet i en offentlig straffesag (eller som er omfattet af en vidneudelukkelsesgrund), afgiver falsk forklaring for retten. Ved dommen i UFR 1982.1090 H (kommenteret af rigsadvokat *Per Lindegaard* i UFR 1983 B.79 ff.) blev det imidlertid fastslået, at straffriheden også omfatter den, der *med føje* mener at udsætte sig selv for strafbar forfølgning ved at afgive sandfærdig forklaring, og at dette privilegium også gennembryder den sædvanlige straffebestemmelse for afgivelse af urigtig forklaring i tilfælde, hvor denne er pligtmæssig (dansk straffelovs § 162). I lighed med den norske straffelovs § 166, siger den danske straffelovs § 162 intet om, *hvornår* en forklaring er pligtmæssig (i den konkrete sag fulgte pligten af konkurslovens § 100). Per Lindegaard anførte i sin kommentar til dommen, at højesteret ikke havde taget stilling til, hvorvidt pligten fortsat bestod i sådanne tilfælde, men alene at der var mulighed for straffrihed efter § 159, stk. 1.

Vestre Landsret har i afgørelsen UfR 1990.314 udtrykkeligt taget stilling til, at *pligten* til at afgive forklaring over for skifteretten i medfør af konkurslovens § 100 fortsat bestod i en situation, hvor de, der skulle afgive forklaring, var fire bestyrelsesmedlemmer i et konkursramt selskab. Alle 4 bestyrelsesmedlemmer var sigtet af politiet bl.a. for skyldnersvig over for selskabets kreditorer. Landsretten tilføjede lakonisk: »Det forhold, at bestyrelsesmedlemmerne ikke vil kunne pådrage sig et ansvar efter straffelovens § 162 for urigtig erklæring om forhold, for hvilke de er sigtet, findes ikke at kunne føre til andet resultat«.

Den danske retsstilling kan muligvis sammenfattes derhen, at der fortsat består en oplysningspligt, hvor en sådan er hjemlet. I det omfang borgeren imidlertid er sigtet eller ved sandfærdig forklaring udsætter sig selv for at *blive* sigtet, er det ikke strafsanktioneret at afgive usandfærdige oplysninger. Sagt med andre ord består der en pligt til at afgive forklaring og en ret til (under visse omstændigheder) at tale usandt. Er dette en korrekt opfattelse af retsstillingen, kan man efter min mening spørge, hvilken hjælp det er for den pågældende myndighed at fremtvinge en formodet løgnagtig forklaring.

Man kan også stille spørgsmålstegn ved, om forklaringen overhovedet kan *fremtvinges*, uanset at der i bestemmelserne (som f.eks. i konkurslovens § 105) er henvist til at reglerne om tvangsforanstaltninger over for modvillige vidner kan anvendes.

Endelig kan man i hvert fald stille spørgsmålstegn ved, om det er afgørende for straffriheden, at den bestemmelse, der hjemler straf for usandfærdig pligtmæssig forklaring, står i særloven, eller om der blot er henvist til straffelovens almindelige bestemmelse om straf for urigtige pligtmæssige forklaringer.

Bogens sidste kapitel »Innhenting av informasjoner fra utlandet til bruk i straffesaker - utvalgte emner« (af *Morten Eriksen*) er overordentligt praktisk relevant. De problemer indhentelse af oplysninger fra udlandet kan give den efterforskende myndighed og de bevismæssige vanskeligheder anklagemyndigheden kan have ved anvendelsen af for eksempel vidneforklaringer afgivet under ganske andre procesuelle omstændigheder, end vi kender fra de nordiske lande, er beskrevet, og løsningsforslag er fremlagt.

Udover den utvivlsomme værdi praktikere må have af dette kapitel, er det særdeles velegnet til generelt at illustrere de vanskeligheder politi og anklagemyndighed står over for ved efterforskning af sager med udenlandske forgreninger. Det er tankevækkende, hvor store ressourcer (såvel økonomiske som tidsmæssige) der kræves for at indhente disse oplysninger. Dette kapitel burde være obligatorisk læsning for enhver, der kritiserer den - ind imellem ganske anseelige - tid, politiet og anklagemyndigheden anvender til sådanne sager. Det er svært at se, hvorledes sagsbehandlingstiden kan blive meget kortere, medmindre man da helt vil opgave at forfølge *internationale* sager.

Der er ingen tvivl om, at denne bog »kan være til praktisk nytte«, som Morten Eriksen anfører i forordet. At den (om end i mindre omfang) kan tjene til inspiration til dem »som har lyst å gå videre, forbedre, utvide og fordype« er også givet.

Lars Bo Langsted

Handelshøjskolen i Århus

Lisbeth Eklund: När man mistänker sexualbrott mot barn. Redovisning och rekommendationer. Projektet Sexuella Övergrepp mot Barn, Arbetsgruppens rapport. BRÅ-rapport 1990:8. I efteråret 1985 iværksatte BRÅ på det svenske socialdepartements initiativ et forskningsprojekt om seksuelle overgreb mod børn. I begyndelsen af 1989 forelå Peter L. Martens grundige præsentation og diskussion af nogle centrale temaer inden for forskningen på dette område (BRÅ-rapport 1989:1). I sommeren 1990 udsendte BRÅ Lisbeth Eklunds gennemgang af forskningsprojektets resultater med hensyn til mulighederne for bedre information om, hvordan overgrebene opdages, med hensyn til mulighederne for samordnet indsats ved sagernes behandling og med hensyn til mulighederne for alternative modeller for behandling af krænkere. Sidstnævnte rapport er beregnet som kundskabskilde og vejledning for professionelle, der i deres arbejde kommer i kontakt med børn, som formodes at have været udsat for seksuelle overgreb. Dens afsnit 2 om diskussion og rekommendationer opfylder dette formål på en meget direkte måde. Der gives kloge råd om, hvad man bør gøre i opdagelses- og anmeldelsesfasen, om samarbejde i udrednings- og efterforskningsfasen, om sagkyndig bistand i tilfælde af retsvæsenets inddragelse og endelig om hjælp til såvel offer som krænker og den øvrige familie. I afsnit 3 er der en praktisk oversigt over straffebestemmelser og definitioner af seksualforbrydelser. Derefter følger et afsnit om kriminalstatistik og ét om retlige forudsætninger. Afsnit 6 og 7 handler om praktiske erfaringer, bevisproblemer m.v. Endelig er der i afsnit 8 og 9 korte beskrivelser af, hvad der kan/skal gøres efter afslutning af udredningen/efterforskningen. Rapporten må være et nyttigt hjælpemiddel for relevante faggrupper i deres hverdag. I Danmark savner vi noget tilsvarende.

Beth Grothe Nielsen
Aarhus Universitet

Flemming Balvig: Mod et nyt kriminologisk samfundsbillede I. At leve med kriminalitet. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Charlottenlund 1990. ISBN 87-574-5871-5. 236 s. 240 dkr. Flemming Balvig skriver en trilogi om utvalgte kriminologiske emner. Dens hovedindretning fik mig att komma ihåg Leif G. W. Perssons NTFK-artikel om nordisk kriminologi som han utgav tidigt på sjuttioalet med den sarkastiska rubriken »Sociologin som försvann«. Associationen framkom därför att man här så klart, äntligen, kan urskilja sociologins återkomst. I denna betydelse kan Balvigs trilogi förväntas bli en milsten i nordisk kriminologi.

Balvig gör djärva begränsningar som motiveras enkelt med att andra frågor tillhör andra böcker. Sådant kunde verka som arrogant – i det här fallet är det dock ett kännetecken av en realistisk ödmukhet, som genomsyrar hela boken på ett sympatiskt sätt.

Inledningen är viktig i att den förklarar sammanhanget i vilket föreliggande bok – trilogins första volym – bör värderas. Balvig lovar att beskriva och analysera brottsligheten i en referensram som bygger på tre »søjler i kriminalitetsverdenen«. Dessa tyngdpunkter är befolkningen, brottsligheten och kontrollsystemet. Inledningskapiteln är nog rätt skissartad, men den lyckas dock i sin huvuduppgift. I trilogins fulla plan ingår att författaren återkommer till de i detta skede inledningsvis skisserade grundfrågorna i projektens sista fas. Därför behöver inledningskapiteln inte ännu bedömas mycket hårt. Den innehåller även i denna rudimentära

form også vigtige tankegænger omkring samhællsutvecklingen fram till dagens væsterlændska »individ-rationelle samfund«.

Den første volymen som nu är færdig søker sammanfatta och forstå huvudlinjerna av den kriminologisk forskning som gæller rædslan for brott och brottslighet, en hel nyfœdd tradition som grundar sig på viktimologiska fœrarbeten från just bokprojektets uttryckligen sociologiska huvudinriktning. Det gæller »befolkningens« fœrhællande till samhællsphenomenet brottslighet.

Sættet på vilket saken presenteras är enkel och behærskad. Fœrfattarens goda œversyn om problematiken kan mærkas bl.a. i det att æven fœræstællningar omkring vilka det egentligen finns bara torftiga empiriska fynd lyckas att placeras på ett rimligt sætt in i helhetsbilden. Genomgængen av æmnet gœrs med en elegans som vissa læsare kanske kunde fœrvæxla med simpelhet. Detta skulle dock vara ett grovt fel. Jag omnæmmer detta egentligen bara dærfœr att jag redan pætræffat en læsare som har begætt detta elementæra misstag.

Om man letar efter sâdan litteratur från de nordiska lænderna som skulle fœrtjæna att œversættas på något ledande språk i fæltet så har vi hær en klar træffare. œversættningen borde helst sættas i gâng utan fœrdrœjning, utan att vânta på att resten av trilogin blir færdig. Denna »søjle« är solid.

Kauko Aromaa

Rættspolitiska forskningsinstitutet
Helsingfors

Drugs and Crime, edited by *Michael Tonry and James Q. Wilson*, The University of Chicago Press, Volume 13, ISBN 226-80810-6, 574 sider.

I 11 artikler gennemgær en række fremtrædende forskere forskningsresultater fra de sidste tyve års narkotikabekæmpelse i USA. Dette kan selvsagt være nyttigt som udgangspunkt for fremtidig forskning, og bogen er en guldgrube af kildehenvisninger, men bogen bringer ingen nytænkning, hvilket næppe heller kunne forventes. Narkotikaproblematikken er blevet grundigt debatteret i de seneste år og nemme løsninger findes ikke, om end dette budskab ikke synes at være trængt ind hos de politiske beslutningstagere. Som James Wilson i sin opsummerende artikel sidst i bogen skriver:

»I have watched several »wars on drugs« declared over the last three decades. The wars typically begin with the statement that the time for studies is past and the time for action has come. »We know what to do; lets get on with it.« In fact, we do not know what to do in any comprehensive way, and the need for research is never more urgent than as the beginning of a »war«. That is because every past war has led, after brief gains, to final defeat.«

I samme artikel tager han også legaliseringsproblematikken op som en mulig løsningsmodel, men afviser den som et hensigtsmæssigt middel til at reducere brugen af narkotika, da en sådan legalisering vil medføre en eksplosion af narkotikaforbrug i middelklassen, som i dag holder sig tilbage, dels fordi narkotikaen er dyr og relativt besværlig at få fat på, og dels på grund af straffetruelsen. En legalisering vil efter hans opfattelse heller ikke betyde den store nedgang i

stofmisbrugernes volds- og berigelseskriminalitet, da stofmisbrugerne typisk havde en kriminel karriere inden de startede på deres misbrug.

Han erkender dog, at »bagmandskriminaliteten« vil gå ned ved en legalisering, og hans synspunkter er i øvrigt fremsat i en meget afdæmpet tone. Han peger på behovet for mere forskning, særligt inden for behandlingssystemerne. Hvorfor virker de på nogen og ikke på andre, hvorfor har kampagner mod tobak, for sund levevis, sikker sex etc. tilsyneladende haft succes, mens det samme ikke gør sig gældende for kampagner mod narko? Er der en biologisk forklaring herpå, og mens vi er ved biologien, peger han på behovet for at udfinde syntetiske stoffer, der reducerer/blokerer for de psykiske effekter af kokainafhængighed, som metadon gør det for de fysiske effekter af heroinmisbrug. Kokain- og crackmisbruget i USA er stort og har overhalet heroinmisbruget, hvilket nok kan virke skræmmende, fordi Danmark normalt med en vis tids forsinkelse overtager det amerikanske forbrugsmønster, også på narkotikaområdet.

Bogen indeholder som nævnt en række kriminologiske, sociologiske og psykologiske artikler om narkotikaforbrugets virkninger på samfundet, rekrutteringen af stofmisbrugere, årsager til stofmisbrug, forskellige behandlingsmetoder og deres virkninger samt omkostningerne politisk, socialt, menneskeligt og økonomisk ved den nuværende narkotikapolitik. Artiklerne er lange og tunge at komme igennem, og bogen ville i høj grad vinde ved at blive forkortet væsentligt.

Sysette Vinding Kruse
København

Nils-Olof Berggren og Johan Munck: Polislagen – en kommentar. Nordstedts Gula Bibliotek. Den 1. oktober 1984 trådte den første svenske politilov i kraft, og nu foreligger der i forslaget Nordsteds serie af lovkommentarer en kommenteret udgave udarbejdet af to jurister med et solidt kendskab til lovens baggrund: Hovrättsråd Nils-Olof Berggren, der tidligere har været kontorchef hos justitiekansleren, og justitieråd Johan Munck, der har deltaget som sekretær og ekspert ved udvalgsarbejdet forud for loven.

Som i Danmark regulerede retsplejeloven (rättegångsbalken) politiets efterforskningsmæssige beføjelser, hvorimod beføjelserne i forbindelse med opretholdelse af ro og orden alene var reguleret gennem en generalklausul i polisinstruktionen fra 1948 stort set svarende til den danske retsplejelovs § 108, stk. 1.

Pr. 1. januar 1965 overgik svensk politi fra at være kommunalt til at være et statspoliti, og i forbindelse hermed skete der en væsentlig reduktion af antallet af politikredse – fra 554 til 119, i dag er antallet 118 – og man etablerede kommunale politinævn med rådgivende virksomhed for at sikre den kommunale indflydelse på politiets virksomhed.

Länsmyndigheten var fortsat den øverste politimyndighed i hvert len, og der etableredes som følge heraf et antal stillinger som lenspolitimestre. Politimestrene i Malmø, Gøteborg og Stockholm er tillige lenspolitimestre.

Der blev endvidere etableret en rikspolisstyrelse, som kunne give generelle råd og anvisninger vedrørende polititjenestens udførelse samt føre tilsyn med politikvæsenet ud fra et landsdækkende synspunkt. Endelig blev der under rikspolisstyrelsen oprettet en sikkerhedstjeneste, som behandler sager om forbrydelser mod rigets sikkerhed.

Medens den politiske interesse for politiet i Danmark næsten udelukkende har koncentreret sig om politiets efterforskningsmæssige muligheder, så har der i Sverige stadig været en bred politisk interesse for hele politiets virke, og siden 1960'erne har flere udvalg og kommissioner bidraget med forslag om reformer indenfor politivæsenet.

Nogle af forslagene, bl.a. om en reduktion af antallet af politidistrikter og af den regionale organisation i visse len, er aldrig gennemført, men i 1981 godkendte rigsdagen et forslag fra regeringen om retningslinier for en generel reform af politivæsenet.

På grundlag heraf blev der i 1981 nedsat et udvalg, hvis betænkning udover politiloven også har medført væsentlige forandringer indenfor politivæsenet for så vidt angår medborgerindflydelse, decentralisering, den regionale organisation, uddannelse og rekruttering samt rikspolisstyrelsens opgaver og organisation.

Hovedhensynet bag loven har været, at indskrænkninger i borgernes frihed og andre fundamentale rettigheder ikke bør kunne ske med hjemmel i forholdets natur, sædvane eller almindelige retsprincipper, men bør forudsætte en lovhjemmel. Også ud fra et politimæssigt synspunkt er dette at foretrække, idet det kan hindre mistanke om magtmisbrug og andre overgreb i forbindelse med myndighedsudøvelse.

Loven indeholder ikke nogen fuldstændig regulering af formål, opgaver og organisation, og hvad angår beføjelser suppleres loven af andre love og bekendtgørelser m.v., hvoraf især skal nævnes retsplejeloven.

Den særlige svenske lov om omsorg for berusede personer gælder også fortsat ved siden af politiloven, ligesom så vigtigt et område som politiets beføjelser i forbindelse med trafikovervågning er reguleret i den specielle lovgivning for motorkøretøjer.

Set ud fra et dansk synspunkt er det værdt at bemærke, at lovens § 1 udover de formål, som også er opregnet i den danske retsplejelovs § 108, specielt nævner, at politiet skal tilsikre offentligheden beskyttelse og anden hjælp. Ved ikke at sammenkæde det med den del af virksomheden, der består i opretholdelse af orden og sikkerhed, vil denne opgave kunne løses som en selvstændig politiopgave også i situationer, hvor der ikke foreligger ordens- eller sikkerhedsmæssige grunde. Den eneste begrænsning fremgår af opregningen af politiets opgaver i § 2, hvoraf det fremgår, at den hjælpende virksomhed skal ydes, hvor sådan bistand bedst kan gives af politiet.

Opregningen af politiets opgaver i § 2 er i øvrigt ikke udtømmende, selv om den er væsentlig mere specifik end den tilsvarende opregning i den danske retsplejelovs § 108. Netop den omstændighed, at det ikke har været muligt eller ønskeligt at foretage en udtømmende opregning af politiets opgaver, afslører klart lovens svaghed og lovgivers problem, når det drejer sig om at underlægge en kompleks virksomhed som politiets, udført i et samfund i stadig forandring, juræns krav om klarhed og entydighed.

§ 3 pålægger politiet at samarbejde med anklagemyndigheden men nok så interessant med andre myndigheder og organisationer, hvis virksomhed berører politiets virksomhed. Dette begreb omfatter f.eks. forskellige folkelige bevægelser, forældreforeninger og forsikringselskaber.

Efter at have fastlagt politiets struktur lokalt, regionalt og centralt beskæftiger loven sig med de regler, der gælder for politiets virksomhed.

Det drejer sig dels om generelle principper om, at politiets indgriben skal være nødvendig og forsvarlig, og at tvang kun må anvendes i det omfang, det er nødvendigt, og dels om bestem-

melser om politiets handlepligt her i form af en pligt til at indgive rapport og ikke en pligt til at iværksætte efterforskning, som det f.eks. er tilfældet i den danske retsplejelovs § 742.

I forbindelse med de generelle principper behandler lovkommentaren problemerne omkring anvendelsen af ukonventionelle efterforskningsmetoder såsom provokation, infiltration, agentvirksomhed og desinformation. Loven i sig selv indeholder ingen vejledning om anvendelsen heraf, hvilket umiddelbart synes at være en mangel, jfr. at man i den danske retsplejelov (§§ 754 a-e) har formuleret bestemmelser om agentvirksomhed.

Konkret reguleres politiets virksomhed for så vidt angår voldsanvendelse, visse former for midlertidig frihedsberøvelse – dog ikke anholdelse, hvor reglerne fortsat findes i retsplejeloven – samt ransagning af person og hus m.v.

Bestemmelsen om voldsanvendelse bygger fortsat på principperne om lovlig nødværge og nødret, men man har søgt at opregne de tilfælde, hvor voldsanvendelsen typisk vil opfylde betingelserne om nødvendighed og forsvarlighed, som f.eks. hvor politimanden mødes med vold eller trussel herom, hvor en person modsætter sig anholdelse eller søger at undvige samt ved afværgelse af en strafbar handling eller fare for liv, helbred, værdifuld ejendom eller omfattende skade på miljøet.

I erkendelse af, at en udtømmende opregning ikke er mulig eller ønskelig, er der indsat en opsamlingsbestemmelse, hvorefter vold kan anvendes, hvis det er uomgængeligt nødvendigt for opretholdelse af offentlig orden eller sikkerhed, og dette ikke kan ske uden anvendelse af vold.

Endelig indeholder afsnittet om politiets beføjelser en særlig bestemmelse om politiets adgang til ransagning og til at forbyde eller påbyde visse foranstaltninger i anledning af pligten til at forebygge forbrydelser eller yde beskyttelse herimod.

Det kan i den forbindelse undre, at man ikke har fundet det nødvendigt at formulere en bestemmelse om udstedelse af midlertidige forbud eller påbud som led i forebyggelsen af forstyrrelser af den offentlige fred og sikkerhed udover kriminalitetssituationen.

Den foreliggende kommentar til politiloven er præget af forfatternes omfattende kendskab til lovens tilblivelse herunder også til de konkrete sager, som fik betydning for, hvad man fandt nødvendigt at lade loven omfatte.

Skjules kan det ikke, at man savner en mere konkret vejledning for det praktiske politiarbejde, men det skal ikke bebrejdes forfatterne, at loven er så ny, at eventuelle tvivlsspørgsmål endnu ikke har været forelagt domstolene.

Selve loven rejser spørgsmålet, om politiet og offentligheden er bedre stillet med en lov som den foreliggende, der ikke udtømmende regulerer politiets forhold, og hvor man i visse tilfælde frigør bestemmelser fra deres naturlige sammenhæng med anden lovgivning som f.eks. retsplejeloven.

Erkendes må det dog, at Sverige har fået en lov, der på vigtige områder giver politiet en anvisning af, hvilke områder man betragter som politiets vigtigste opgaver, og hvorledes man grundlæggende ønsker disse løst.

Da såvel samfundet som politiet er i stadig forandring, og da den politiske holdning til politiets virksomhed ikke er upåvirket af denne forandring, må det formentlig forudsætte, at lovens udformning følger denne forandring og tilpasses samfundets krav til og behov for politiet.

Ole Scharf

Vicerigspolitichef, København

Criminal justice, restitution and reconciliation, redigeret af Burt Galaway and Joe Hudson. Criminal Justice Press, New York 1990, 236 sider. US\$ 25,00.

Bogen består af i alt 18 artikler samt et introduktionsafsnit og et konkluderende kapitel. Adskillige af afsnittene har mere end en forfatter, således at der i alt er 26 bidragsydere.

Det, der holder bogen sammen er, at alle artikler vedrører alternative sanktionsformer, der bygger på, at gerningsmanden fremfor at udstå en straf skal yde noget til offeret eller til det lokalsamfund, i hvilket lovovertrædelsen er begået. Samfundstjeneste behandles således også. I en stor del af de programmer, der omtales, indgår et mæglingssmøde med henblik på forsoning mellem offer og gerningsmand. Men det gælder ikke alle de omhandlede programmer.

Det store antal bidragsydere og det meget brede tema er efter min vurdering en svaghed. Hver for sig er emnerne spændende, men det er ikke lykkedes for redaktørerne at få en rimelig helhed ud af værket. Der redegøres således for forskellige undersøgelser vedrørende effekten af programmer, hvori det indgår, at gerningsmanden betaler godtgørelse til offeret, uden at det specificeres i hvilket omfang, der har været anvendt mæglingssmøder i forbindelse med fastsættelsen af godtgørelsen. Dette er så meget mere uheldigt, som det af andre afsnit fremgår, hvilken betydning man må tillægge netop disse mæglingssmøder.

Disse kritiske bemærkninger må dog ikke tilsløre, at der er tale om en spændende og vigtig publikation. Det fremgår af bogen, at der ikke skulle findes andre tilsvarende omfattende fremstillinger af disse alternative sanktionsformer. I hvert fald er jeg heller ikke bekendt med, at en sådan fremstilling tidligere er blevet forsøgt.

Vi er i Norden orienteret om de norske konfliktråd og de finske og svenske forsøg med mæglingsevirsomhed. I den her omhandlede bog gives der oplysninger om mange projekter i USA, Canada, England og Tyskland. Det fremgår af fremstillingen, at der med forbillede i de nordamerikanske VORP-programmer (Victim offender reconciliation programs) foregår forsøg også på New Zealand og i Australien.

Selv om de nordamerikanske programmer har været den faktiske inspirationskilde til det, der nu foregår i en række andre lande, nævnes Nils Christie dog som den åndelige ophavsmand i bogens canadiske og tyske bidrag. Der nævnes også en helt anden inspirationskilde, nemlig det japanske retssystem. I dette land har man ved siden af det officielle juridiske system et parallelt system, hvor der lægges vægt på tilståelse, udligning og tilgivelse direkte mellem de implicerede parter.

Bogens for mig at se interessanteste bidrag er det afsnit, Tony F. Marshall har skrevet om udviklingen i England. Marshall er direktør for »Forum for initiatives in reparation and mediation« i England. I bidraget redegøres først for den rolle, lægdommere traditionelt har spillet i engelsk retspleje. Der redegøres endvidere for udviklingen i de lovregler, der giver dommerne mulighed for som led i en straffeprocess at bestemme, at lovovertræderen skal betale erstatning til offeret. I praksis er disse erstatningsregler dog aldrig blevet nogen succes. Det er på denne baggrund, at Home Office i begyndelsen af 1980'erne besluttede at starte 4 programmer forskellige steder i England. Programmerne skulle bygge på mæglingssmøder direkte mellem offer og gerningsmand, og der var til alle programmer knyttet forskning. Som led i forskningsprogrammet indhentede man også oplysninger om andre tilsvarende programmer i England. Der er betydelig forskel mellem programmerne, men nogle fællestræk går igen. Fra Home Office's side er der lagt vægt på programmernes evne til at sikre en erstatningsbetaling fra gerningsmand til offer. De, der arbejder i programmerne, definerer i højere grad målet som gennemfø-

relse af en mæglingproces, hvorunder der opnås enighed mellem offer og gerningsmand. Der synes at være en tendens til at man i programmerne har større interesse for gerningsmanden end for offeret. Dette hænger muligvis sammen med den rolle, forsorgsmedarbejderen traditionelt har. Endvidere fremhæves det, at der overalt er en tendens til at negligere hensynet til lokalsamfundet. Ganske vist benyttes frivillige som mæglere, men i programmerne bestræber man sig på at lære de frivillige at agere som professionelle. Det nævnes også, at der ikke er nogen tilfredsstillende afslutning på mæglingsevirsomheden. Der er en stærk tendens til, at mæglingsemændene anser deres opgave for løst i og med, der bliver indgået kontrakt mellem offer og gerningsmand, og denne kontrakt bliver sendt tilbage til det formelle juridiske system.

Bogen rummer også et par interessante tyske artikler. Der refereres blandt andet en undersøgelse fra Hamburg, hvor det viser sig, at der blandt ofre til kriminalitet er meget stærk opslutning til tanken om at lade en form for erstatning til offeret indgå som et hovedelement i reaktionen. Dette falder godt i tråd med oplysninger andetsteds om at ofre, der faktisk har været med i et mæglingsemøde, i langt de fleste tilfælde er positive over for det, de har oplevet.

Heinz Messmer fra universitetet i Bielefeld redegør i en artikel: »Reducing the conflict« for forløbet af en mæglingproces mellem 3 unge voldsmænd og deres voldsoffer. Artiklen har karakter af en analyse af optagelser fra forudgående separate møder dels mellem mægleren – en forsorgsmedarbejder – og de 3 gerningsmænd dels med offeret og endelig fra fællesmødet mellem alle implicerede. Denne artikel har den specielle interesse, at den analyserer helt generelle forsøg på bortforklaringer af egen skyld, som vi også møder i retten. Her er f.eks. redegjort for den almindelige tendens, der er til fra gerningsmænds side at beskrive optakten til episoden på en måde, så skylden i hvert fald delvis kommer til at ligge på offeret. Vi genfinder også situationen, hvor gerningsmændene undskylder sig med, at offeret plejede at reagere på en anden måde, end han gjorde lige netop i den pågældende situation. Hvor det kun yderst sjældent i en retssal lykkes at få en fælles oplevelse af, hvad der i realiteten er foregået, viser Messmers analyse, hvordan en sådan fælles virkelighedsoplevelse gradvis tilvejebringes gennem mæglingsemøderne. Messmers analyse fører frem til den konklusion, at mæglingsemøder, hvor de lader sig gennemføre, er overlegne konfliktløser i sammenligning med det, der kan finde sted for en domstol. Samtidig bemærker Messmer dog, hvilke store krav, der stilles til mæglingsemødet. Det drejer sig om tålmodighed, evne til at lytte, følsomhed og praktisk livserfaring. Der stilles også betydelige krav til den organisation, der står for tilrettelæggelse og gennemførelse af disse processer. Stereotype forretningsgange lader sig ikke opstille. Der må være rum for betydelig fleksibilitet.

Blandt de amerikanske bidrag vil jeg fremhæve afsnittet »Explaining the effects of restitution on offenders: Results from a National Experiment in Juvenile Courts«. Forfatterne er Laurie Ervin, der er seniorforsker på Oklahoma State University og Anne Schneider, der er rektor for College of Public Programs, Arizona State University.

Materialet, undersøgelsen bygger på, stammer fra 6 ungdomsdomstole forskellige steder i USA, hvor retten havde accepteret at medvirke til et eksperiment, hvor man tilfældigt delte de unge lovovertrædere således, at den ene del fik en sanktion, der indeholdt forpligtelse til at yde godtgørelse til offeret, medens den anden del fik en traditionel betinget afgørelse med tilsyn. I alt indgik der mellem 500-600 unge i eksperimenterne. De var gennemsnitlig omkring 16 år gamle. Den almindeligste forbrydelse, de havde begået, var indbrud eller tyveri i øvrigt, men det drejede sig i praktisk taget alle tilfælde om alvorligere lovovertrædelser. Man undersøgte de

unges tidligere kriminalitet i en 2 års periode forud for den aktuelle sag, og de blev efterfølgende fulgt i gennemsnitlig op imod 2½ år for at bedømme recidivet.

Det er en svaghed ved denne artikel, at der er for upræcise oplysninger om de sanktioner, der er pålagt de 2 grupper. Det fremgår f.eks., at en del af de unge, der er rubriceret under den gruppe, der er pålagt godtgørelse til offeret, i en periode har haft ophold i en institution. Det samme gælder imidlertid kontrolgruppen. En del af de unge i hovedgruppen har været igennem en mæglingsprocedure. Men der er ingen oplysninger om, hvorvidt en sådan procedure har haft nogen effekt. Det fremgår også, at der er stor forskel på indholdet af de restitution-programmer, de unge i givet fald bliver en del af. I de fleste tilfælde er der tale om formaliserede ordninger, hvor der er knyttet specielle medarbejdere til at lave oplæg til godtgørelsesordningerne og efterfølgende sørge for, at ordningerne faktisk bliver efterlevet. I nogle tilfælde er der derimod blot tale om, at domstolene træffer beslutning om, at gerningsmanden skal yde offeret en godtgørelse, medens det så i øvrigt er overladt til offeret selv at søge godtgørelsesbeløbet inddrævet. Såvel hovedgruppen som kontrolgruppen har i et vist omfang modtaget en form for forsorgsmæssig rådgivning. Alt i alt må man således sige, at der ikke er nogen ganske klar adskillelse mellem eller detaljeret beskrivelse af de 2 grupperinger. Ikke desto mindre er der en klar forskel med hensyn til recidivet. Hovedgruppen klarer sig signifikant bedre end kontrolgruppen. Det gælder både, når man ser på antallet af senere lovovertrædelser, og når man ser på, hvor alvorlige disse lovovertrædelser er.

Artiklens hovedtema er spørgsmålet om, hvorledes denne forskel kan forklares. I forsøget har man undersøgt 3 forklaringsmodeller. Først det man kalder afskrækkelsesmodellen. Hvilken rolle spiller det, at den unge anser det for mere eller mindre sikkert, at en fremtidig lovovertrædelse bliver opklaret, og hvor alvorlig straf han i givet fald forventer at få. Den anden model kaldes selvopfattelse. Hvilken rolle spiller det, om den unge betragter sig selv som hørende til blandt lovbyggere eller mere generelt som underlegen i forhold til omgivelserne. Endelig er der den 3. model: social integration, hvor det afgørende spørgsmål er, hvilken rolle det spiller, om den unge var integreret i det almindelige samfund ved at være i uddannelse eller have et arbejde.

Eftersom hovedgruppe og kontrolgruppe er udvalgt tilfældigt, er det ikke overraskende, at der ingen forskel er i de to gruppers fordeling i de forskellige forklaringsmodeller. Mere overraskende er det derimod, at man ikke i nogen af de opstillede modeller kan finde forklaringer på den forskel, der er i den senere kriminalitet. Stort set går resultaterne på tværs af det forventede. Det viser sig således, at de, der er mest overbevist om, at de vil blive taget i forbindelse med ny kriminalitet, og at straffen i givet fald bliver strengere end flertallet mener, også er dem, der er mest tilbøjelige til senere at begå ny kriminalitet. Den, der anser sig for underlegen i forhold til omverdenen, er omvendt mindre tilbøjelig til igen at blive registreret med ny kriminalitet. Og endelig viste det sig, at social integration i form af arbejde ikke havde nogen målelig effekt på forekomsten af senere kriminalitet.

Det eneste af de undersøgte kriterier, der faktisk gav udslag som forventet, var det, hvor den unge på gerningstidspunktet skulle karakterisere sig selv som hørende til en gruppe af kriminelle eller ej.

Medens de traditionelle forestillinger således ikke var holdbare, viste det sig som allerede nævnt, at det gjorde en signifikant forskel på recidivet, om den pågældende havde været med i et restitutionsprogram eller ej. Her viste det sig igen afgørende, om der var tale om et formelt

restitutionssystem, således at der blev fulgt op på forpligtelsen, eller om det var et system uden professionel opbakning. I det sidste tilfælde havde dommerens godtgørelsesbestemmelse ingen positiv effekt på recidivet.

Når de professionelle restitutionssystemer havde en positiv effekt, forklarer forfatterne det med, at de unge her oplever en succes ved faktisk at være i stand til at gennemføre forpligtelsen. Det harmonerer med denne antagelse, at der var en stærk korrelation mellem positiv opfyldelse af godtgørelsesforpligtelsen og nedsat recidiv.

Mest bemærkelsesværdig var det måske, at det ingen forskel gjorde på recidivet, om der til restitutionsprogrammet var knyttet en forsorgsmæssig rådgivning eller ej.

Der kunne nævnes andre interessante artikler fra bogen. Blandt andet et canadisk bidrag, der anskueliggør hvorledes et restitutionssystem blandt indfødte i de arktiske egne ikke blev nogen succes, fordi man i for begrænset omfang tog de særlige kulturelle forhold i betragtning. Men det her nævnte må række til at give læseren en fornemmelse af, hvorfor jeg mener, vi her står over for en vigtig publikation.

Bogen kan ses som en indikation på det afgørende kriminalpolitiske skift, der er ved at ske, og som i en anden af bogens artikler karakteriseres således: »The last ten years have seen a dramatic shift away from both the diversion concept and a juvenile justice model that regarded juveniles as developing individuals needing guidance and protection. The recent trends is toward an accountability model.«

Hans Henrik Brydensholt

Østre Landsret

Bredgade 59

1260 København K

Ny litteratur

Ian A. Bell: *Literature and Crime in Augustan England*. Routledge London 1991. ISBN 0-415-02231-2. viii + 250 s. £ 35.00.

Johan Bårlund: *Korruptionsbrotten inom näringslivet*. Publikationer av institutionen för prä-
vaträtt vid Helsingfors Universitet. 1990. ISBN 951-45-5619-4. xvii + 192 s.

Inger Eriksson: *Ambitioner och flaskhalsar*. Brå-rapport 1990: 10. ISBN 91-38-12511-0. 113 s.
Forum for konfliktråd. Oplæringscenteret for Konfliktråd, Diakonhjemmets Høgskolesenter,
Diakonveien 14, Postboks 184 Vindern, N-0319 Oslo 3. [NTFK har modtaget nr. 4/90,
der er en 18 siders stensil i A4-format].

Janet Foster: *Villains*. Crime and Community in the Inner City. Routledge London 1990.
ISBN 0-415-02568-0. xi + 187 s. £ 10.99.

Curt Taylor Griffiths (Ed.): *Preventing and Responding to Northern Crime*. The Northern Ju-
stice Society & Simon Fraser University 1990. ISBN 0-86491-100-9. x + 288 s.

Markku Haapaniemi: *Esitutkinta kahdessa maaseutunimismiespiirisä*. [Pre-trial investigation
in two small rural police districts during 1988]. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos Hel-
sinki 1990. ISBN 951-704-132-2. 112 s.

Stein Halvorsen: *Praktisk veileder i planlegging, igangsetting og drift av konfliktråd og Prak-
tisk veileder for politi/lensmannsetat i konfliktrådsarbeid*. Oplæringscenteret for kon-
fliktråd, Diakonhjemmets Høgskolesenter, Oslo 1990. 26 og 15 s.

Sussi Handberg: *Asbest. Det kriminelle tidsrum*. Cementarbejdernes Fagforening i Aalborg.
[Søndergade 62, DK-9000 Aalborg]. 1990. ISBN 87-983601-0-8. 248 s.

Charles Horn & Curt Taylor Griffiths: *Native North Americans: Crime, Conflict and Criminal
Justice*. The Northern Justice Society 1989. ISBN 0-86491-074-6. (xi +) 275 s.